

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Palkansaajan työssäoloehdot ei tule pidentää nykyisestä 26 kalenteriviikosta 12 työssäoloehtokuukauteen.

Työelämä on yhä sirpaloituneempaa ja 12 kuukauden työssäoloehdon saavuttaminen voi olla monelle työttömälle ylivoimainen tavoite. Työssäoloehdon muuttaminen ei tuo suuria säästöjä, mutta johtaa työttömän kannalta siihen, että he joutuvat vuosikausia elämään peruspäivärahan tai työmarkkinatuen varassa, joiden määrän Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on moneen kertaan todennut olevan liian alhainen.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Palkansaajan työssäoloehdon kertymistä ei tule muuttaa.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

Nykyinen palkan määrittely tulee säilyttää.

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

Nykyinen järjestelmä on syytä säilyttää. Muutokset eivät ole tarpeen.

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Suojaosasta ei ole syytä luopua. Työttömyysturvan suojaosa on tärkeä erityisesti vastentahtoista osa-aikatyötä tekeville ja nollasopimuslaisilla toimeentulon minimin turvaajana. Esitys ei tule vähentämään osa-aikatyötä tai nollasopimuksia, koska suuret keskusliikkeet ovat jo ilmoittaneet,

etteivät voi tarjota kokoaikatyötä palvelualojen luonteen vuoksi. Muutos ei tuo yhtään uutta työpaikkaa, mutta osa-aikaisten ja nollasopimuslaisten toimeentulo saattaa huonontua jopa ratkaisevasti.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

b) lapsikorotuksia ei tule poistaa

Lapsikorotuksia ei tule poistaa.

Perheelliselle työttömälle työttömälle, jolla saattaa olla huollettavana useita alaikäisiä lapsia työttömyysturvan lapsikorotukset ovat olleet merkittävä toimeentulon lähde. Korotusten poistaminen ei tuo yhtään uutta työpaikkaa, mutta vaikuttaa kohtalokkaasti monen perheen elämään ja myös lapset, joiden edun tulee olla ensisijainen, kärsivät. Lapsikorotusten poistaminen ei vaikuta ratkaisevasti valtiontalouden tasapainoon, mutta voi ajaa monet perheet hakemaan toimeentulon ruokajakelusta.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

Omavastuuajan pidentämistä ei tule toteuttaa. Pidentäminen heikentää työttömän toimeentuloa.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Esitys ei vaikuta positiivisesti julkiseen talouteen, mutta vaikuttaa jopa kohtalokkaasti työttömän toimeentuloon. Esitystä ei tule antaa; koska sen ne negatiiviset vaikutukset työttömän toimeentuloon tulevat olemaan kohtalokkaat:

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

Työttömyysturvalaki on yksi eniten muutettuja lakeja siitä lähtien kun laki on säädetty. Se, miksi henkilö on työtön, ei aina saavuta yksimielistä näkemystä. Taloustieteen klassisen teorean mukaan ihminen on "homo economicus", joka mieluummin on toimeton ja nostaa etuuksia kuin menee työhön. Tämän teorian mukaisesti valtiovarainministeriön ekonomistit ovat 1990-luvun lamasta lähtien säännöllisin väliajoin vaatineet sekä työttömyysturvan että muun sosiaaliturvan heikennystä, jotta työttömille ja muille "joutilaille" tulee kannustin mennä töihin, jolloin valtiontalouden tasapaino paranee saavutetuilla säästöillä. VM:n ei tarvitse murehtia sitä, miten käy leikkausten kohteena oleville ihmisille. Valtiontalouden tasapaino on ensisijainen, kävipä ihmisten miten tahansa.

Nyt käsiteltävä työttömyysturvaesitys edustaa ehkä alansa huippua, sillä muutosten seurauksena suuri työttömistä joutuu elämään vuosikausia peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella. Ansiosidonnaisen saavuttamisen rima on nostettu korkealle. Seuraavassa kiinnitämme seuraaviin seikkoihin huomiota esityksessä ja hiukan laajemminkin koskien hallitusohjelman sosiaaliturvaa koskevaa osaa.

1. Seuran kirje valtioneuvostolle ja oikeuskanslerille 23.8.2023 Hallitusohjelman mukaisia heikennyksiä sosiaaliturvaan ei voida tehdä ennen kuin Suomi on irtautunut sosiaaliturvan ylläpitoa ja kehittämistä koskevista kansainvälisistä velvoitteistaan.

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää lukuisia sosiaalisiin ihmisoikeuksiin sisältyviä leikkauskohteita mm. ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan, työmarkkinatukeen, toimeentulotukeen, etuuksien lapsikorotuksiin ja suojaosuuksiin sekä asumistukeen. Etuuksien indeksikorotukset halutaan jäädyttää koko hallituskauden ajaksi. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuihin aiotaan tehdä korotuksia, joiden määrä ei ole vielä tiedossa.¹

Seuramme on hyvin huolissaan tulevien leikkausten vaikutuksesta vähätuloisten suomalaisten elämään. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevia henkilöitä on Suomessa jo nyt lähes viidesosa väestöstä. Lapsista noin 12 prosenttia elää köyhyydessä. Tulevat leikkaukset tulevat lisäämään köyhyyttä ja heidän määräänsä. Lapsiperheiden käytettävissä olevien tulojen vähentyminen muodostaa riskin lapsen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Tutkimusten mukaan vaikutukset ovat ylisukupolvisia.

Olemme esittäneet, että ennen kuin leikkauksia koskevat esitykset annetaan eduskunnalle, Suomi irrottautuu kansainvälisiin sopimukseen liittyvistä velvoitteista ja irtisanoo ratifioimansa sosiaaliturvaa koskevat sopimukset YK:n, Euroopan neuvoston ja Kansainvälisen Työjärjestö ILO:n kanssa. Seuramme on tehnyt kolme kantelua Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle etuuksien minimitaso alhaisuudesta, Komitean päätöksiä (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) ei ole toteutettu ja hallitusohjelman leikkaukset vievät sosiaaliturvan kehitystä yhä kauemmaksi kansainvälisten sopimusten edellyttämästä tasosta.

Ensimmäinen kommenttimme on, että lakiesitystä työttömyysturvan ja muista hallitusohjelman mukaisista sosiaaliturvan heikennyksistä ei tule antaa eduskunnalle ennen kuin edellä mainittu irtautuminen kansainvälisistä velvoitteista on toteutettu. Hallituksen heikennysesitykset ovat ristiriidassa Suomessa voimassa olevien lakien kanssa eikä eduskunnalle voida antaa esityksiä, jotka ovat ristiriidassa voimassa olevien lakien kanssa. Oikeusvaltioperiaatetta ja sosiaalisia ihmisoikeuksia on seuramme mielestä kunnioitettava silloinkin, kun valtiontaloutta halutaan tasapainottaa.

2. Yhteensopivuus ILO:n työttömyysturvaa koskevan sopimuksen kanssa tulee varmistaa

Mikäli vastoin luuloamme esitys työttömyysturvasta aiotaan antaa edellä mainitusta ristiriidasta huolimatta, seuramme edellyttää, että esityksen sisällön yhteensopivuus tarkistetaan ILO:n työttömyysturvaa koskevien sopimusten ja suositusten kanssa.

Kansainvälinen Työjärjestön (ILO) jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimiaan ILO:n sopimuksia. Työttömyysturvaa koskee Yleissopimus (n:o 168), joka koskee työllisyyden edistämistä ja työttömyysturvaa sekä suositus (nro 176), joka koskee työllisyyden edistämistä ja työttömyysturvaa. Myös Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan 12 § 2 artikla sisältää ansioon sidottuun toimeentuloturvaan liittyviä määräyksiä, joita tulee verrata nyt esitettyihin ansiosidonnaisen työttömyysturvan heikennyksiin. Lausunnon kohteena olevassa esityksessä on työttömyysturvan saamiselle asetettu huomattavan paljon uusia ehtoja ja turvan saamisen kiristyksiä, jotka seuramme näkemyksen mukaan ovat ristiriidassa ILO:n sopimuksen ja Euroopan neuvoston uudistetun sosiaalisen peruskirjan Artiklan 12.2 kanssa.

Esitämme, että hallitus käy ennen esitysten antamista neuvotteluja sekä ILO:n asiantuntijoiden että Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean kanssa ja selvittää mahdolliset ristiriidat esityksen sisällön ja Suomen sopimukseen perustuvien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Esitystä tulee ennen eduskunnalle antamista korjata kansainvälisten asiantuntijoiden vaatimalla tavalla.

3. Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus tulee toteuttaa esityksen yhteydessä

Edellä mainitussa kirjelmässä olemme viitanneet paitsi seuramme tekemiin kanteluihin ja niistä saatuihin vastauksiin Euroopan neuvostolta, myös Euroopan neuvoston ministerikomitean kesäkuussa 2023 antamaan suositukseen sen vuoksi, että Suomi ei ole toteuttanut Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean päätöksiä. Suomen välinpitämättömyys kansainvälisiä velvoitteitaan kohtaan on huomattu Euroopan neuvostossa. Siksi Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto, on vuonna 2023 päättänyt tehostaa sosiaalisen peruskirjan noudattamisen valvontaa Suomessa ja päättänyt, että Suomen tulee raportoida viimeistään kesäkuussa 2025 mennessä, että sosiaaliturvan taso on riittävä.

Ministerikomitean päätös tulisi ottaa Suomessa vakavasti ja tarkastella hallitusohjelman mukaisia leikkauksia siitä näkökulmasta, että myös työttömät voivat ”erityyppisten raha- ja luontoisuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta”. Työttömyysturvassa tämän suosituksen toteuttaminen peruspäivärahan ja työmarkkinatuen nostamista ainakin kaksinkertaiseksi ja luopumista ansiosidonnaisuuteen suunnitelluista uusista saamisen kiristyksistä. Myös muuhun sosiaaliturvaan tehtävistä leikkauksista tulee luopua ja sosiaaliturvaan on päinvastoin tehtävä parannuksia, jotta Suomi voi kesäkuussa 2025 raportoida Euroopan neuvostolle ministerikomitean suosituksen tulleen toteutetuksi.

Seuramme ehdottaa, että hallitus muuttaa ohjelmaansa niin että ministerikomitean suositukset tulevat toteutetuksi. Yksi osa näistä toimenpiteistä on se, että nyt lausunnon kohteena olevaa hallituksen esitysluonnosta ei anneta eduskunnan käsiteltäväksi.

4. Suomella on velvoitteita EU:n jäsenenä sosiaalisen pilarin toteuttamisessa

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Syksyllä 2022 julkaistiin Suomessa sosiaali- ja terveysministeriön laatima toimintasuunnitelma sosiaalisen pilarin mukaisen köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa, jota toteuttamalla Suomi saavuttaisi EU:n köyhyyden vähentämistavoitteen. Tämä vähentämistavoite Suomen osalta on noin 100 000 henkilön nostaminen ylös köyhyydestä vuoteen 2023 mennessä ja kolmasosan on oltava lapsia.

Nyt lausunnon kohteena oleva työttömyysturvaesitys sisältää niin paljon heikennyksiä työttömien asemaan, että köyhyys tulee lisääntymään eikä vähentymään tulevana vuosina. Jos esitys annetaan EU-tavoitteen saavuttaminen, tulee vaikeaksi tai ehkä jopa mahdottomaksi. Jos esitys tästä huolimatta annetaan, tulee seuramme mielestä EU:n komissiolle ilmoittaa, että Suomi ei ole mukana sosiaalisen pilarin toi

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Muutosten vaikutuksia on säännöllisesti seurattava ja jos havaitaan työttömien talouden vakavaa heikentymistä, on tehtävä tarvittavia muutoksia.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

Lain voimaantulo tulisi siirtää 1.1.2016. Liian nopeat muutokset romahduttavat työttömien toimeentulon.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

-

Mattila Yrjö
Suomen sosiaali- ja oikeudellinen seura ry